

KAS SAAREPUUD SUREVAD KA KARULAS?

Haigustunnustega harilik saar.

Foto: Drenkhan

Karula kandis on harilikku saart vähe, enamasti võib neid kohata kas taluõuedel või mõnes väärt metsatukas. Seepärast ei panegi ehk nende käekäiku tähele ja kui mõni maaomanik on siiski mõnda surevat saart märganud, ju siis pidigi nii minema. Või nagu ükskord ühe puu kohta kuulda sain: „Kes tuud tiid kui vana ta om ja või olla tolle perast omgi koolu. Mitu sõta joba üle elanu ja või olla mõni kuul ka sisse lastu.“ Sedasi siis nende vanade puudega.

Harilike saarte suremine Euroopas on tõsine probleem ja kahjustatud piirkonnad laienevad kiiresti. Esimest korda märgati hariliku saare suremist 1990. aastate keskel Leedus ja Poolas. Edasi levis haigus sealt igas ilmakaares laiali ning tänaseks on patogeeni leitud Suurbritanniast, Lõuna-Prantsusmaalt, Norrast, Ukrainast ja Eestistki. Tegemist on viimase aja Euroopa ühe kõige tõsisema metsapatoloogilise probleemiga.

Saarte suremist põhjustavat haigust nimetatakse saaresurmaks (haigusetekitajaks on kottseen *Hymenoscyphus fraxineus*). Muide, seda seent on esmakordselt leitud ka ühe talu lähedalt Viitkalt, Karula rahvuspargist aga juba alates 24. juulist 2010. Veelgi enam, see

patogeen on levinud juba üle kogu Eesti. Kuna tegemist on kottseene-ga, siis on seenele omane tuullevi. Varem pole sellist tõbe esinenud, sest see ongi Euroopale (sealhulgas Eestile) täiesti uus seen.

Miks see liik on uus ehk invasiivne?

Teaduslike uuringute tulemusena on selgunud seene Kaug-Ida päritolu. Ilmselt on seda patogeeni märkamatu ja inimese teadmata kaasa toodud ammustest aegadest alates - seemnete, istikutega või isegi puiduga. Näiteks on mitmed mõisnikud olnud suured dendroloogiahuvilised ning toonud ise

kaugelt maadelt kauneid puid, nagu tegi seda krahv Berg Sangastes. Ilmselt olulisemgi mõjur on hoopis globaalne kaubandus, mille käigus veetakse lühikese ajaga pikkade vahemaade taha märkimisväärsed koguseid kaupu. Sellistel juhtudel võidakse mõni seen või muu mikroorganism kaasa võtta täiesti juhuslikult ja enese teadmata.

Milline see seen välja näeb ning kuidas leida?

Seen areneb maapinnal möödunud aasta saare leherootsul alates juunist kuni septembrini. Viljakehad on pisikesed tsentraalse jalaga ja nende läbimõõt on kuni kolm millimeetrit. Värvuselt on viljad kahvatud, valkjaskreemikad kuni pruuni värvi (vt. foto järgmisel leheküljel). Seega, saaresurma tekitavat seent otsi suvel saarepuude alt.

Kuidas haigus saarepuud nakatab ja millised on haiged puud?

Viljakehadest levivad suvel puude lehestikku eosed, mis nakatavad lehti ja seejärel kahjustab seen võrseid. Esmalt paistavadki puudel silma surevad võrsetipud (vt. foto artikli alguses). Haiguse arenedes surevad oksad, seejärel pool võra ning lõpuks terve puu. Viimase

Sauresurma põhjustavate seente viljakehad maapinnal oleval saare leherootsul.

Foto: Drenkhan

võimalusena üritab puu tekitada veel mõned

vesivõsud, mis arenevad viimases hädas puude tüvedele uinuvatest pungadest. Enamasti need puud siiski hukkuvad.

Miks on sauresurma uurimine oluline?

Harilik saar ei ole metsamajanduslikus mõttes Eestis tulutoov puuliik. Kuid see on väga oluline liik elurikkuse seisukohalt ning hinnatud puu ka linnahaljastuses. Saarepuudega on seotud mitmed kaitsealused liigid. Saare kadumise järel oleksid ohustatud mitmed sambla- ja sambliku-liigid, kes on kohastunud kasvama ainult koos saarepuudega. Muide, Rootsis on harilik saar kantud isegi punasesse nimistusse. Sauresurma uuringute ja haigusele tõrje otsingutega tegeletakse koostöös Euroopa ja maailma parimate spetsialistidega hetkel väga tõsiselt.

Rein Drenkhan ja Tiia Drenkhan

UUS TÖÖTAJA KARULA RAHVUSPARGIS - HELEN KIVISILD

Asusin Karula rahvusparkis keskkonnanahariduse spetsialistina tööle juuni alguses. Püüan selle suve jooksul Ähijärve ümbruse ning kogu Karula risti-rästi teed ja rajad selgeks saada, et mitte noori sügisel grupikaupa metsa ära eksitada.

Olen Keskkonnaametis keskkonnanahariduse valdkonnas töötanud napilt kaks aastat. Tartu Ülikoolis lõpetasin 2005. aastal keskkonnanahariduse eriala. Lähedasemaks pean keskkonna ja looduse poolt, tehnoloogia on jäänud mulle kaugemaks.

Pärit olen Vana-Võromaa teisest otsast, Põlvamaalt. Peaaegu kümme aastat elasin Setomaa serval Piusa koobaste lähedal. Alates eelmisest sügisest on elukoht Antsla vallas.

Kevadel ja suvel meeldib mulle tööst vabal ajal näpud mulda pista, talvel aga lugeda. Pärandkultuur lamba pügamise, traditsiooniliste sugemetega käsitöö tegemise, viltimise ja võro keele oskusena pole mulle samuti võõras. Käsitöö tegemiseks jätkus aega rohkem kahe lapsega kodus olles. Kahjuks jääb viimasel ajal näputöö jaoks aega napimalt.

Loodetavasti saan koostöös rahvusparki kohalike elanikega anda oma panuse, et noored mõistaksid ja väärtustaksid nii kogu Lõuna-Eesti kui Karula rahvusparki loodust ja pärandkultuuri.

Muresid, rõõme või uusi ideid keskkonnanahariduse valdkonnas saab minuga jagada

Helen Karula angervaksade vahel.

Foto: R.Vaiksalu

e-posti teel: helen.kivisild@keskkonnaamet.ee
või telefonitsi numbril 525 1552.

Helen Kivisild
keskkonnanahariduse spetsialist

JÜRIPÄEVA MÖTTETALGUD JA KEVADINE KOOSTÖOKOGU

23. aprillil koguneti Kaikamäele, et panustada oma ettepanekutega Antsla valla kultuuri- ja sporditöö arendamise kavasse, kultuuripärandiga seotud tegevustesse ja Kaika küla uue arengukava koostamisse. Mõttetalgutel viibinud enamuse arvates on Karula kandis looduse poolt antud igakülgset sporditegemise võimalused ning erilisi arendusi siinkandis teha vaja poleks. Pakuti välja, et Kaika külas võiks taas elustada kunagised iga-aastased spordipäevad ning toimuda võiks ka siiani erinevaid arvamusi tekitav Lõuna-Eesti autoralli.

Mis siis vajaks siinkandis muutmist ja arendamist? Toodi välja, et bussiliiklus (eriti suviti ja nädalavahetustel) peaks paremini korraldatud olema, võiks olla ka kohalik pood, iga-aastased ühisüritused võiksid olla valla poolt toetatavad (nt aastavahetuse pidu Kaikamäel), kohalike aktiivsust peaks kuidagi tõstma ning Antslas toimuvate ürituste ajal võiks valla buss ka siitkandist inimesi peale võtta. Väga oluliseks peeti kohalike laste huviharidust, mida peaks siinkandis arendama, et pakkuda lastele regulaarseid tegevusi. Antsla valla kultuuri- ja sporditöö arendamise kava peaks valmima 2015. aasta lõpuks. Kõik soovijad saavad selleks veel oma ettepanekud saata. Kontaktisik: Merle Tombak, telefon: 785 5554, e-post: merle@antsla.ee.

Õhtu teiseks teemaks olid kohaliku kultuuripärandi säilimisele kaasa aitavad tegevused 2016.–2017. aastal. Millised traditsioonilised oskused ja tegevused peaksid säilima? Kohalolijate arvates peaks kindlasti jätkuma „Tarupettäi“ ilmumine, toimuma võrukeelsed ning iga-aastased sündmused (simman, muusikaõhtud jms) ning traditsioonilise ehituse õppepäevad. Säilima peaksid liha suitsutamise oskus, saunakombed, vikatiga heina niitmine (sh vikati parandamine jms), küttepude tegemine (riida ladumine, hagude korjamine, metsategu) ning käsitööga seotud oskused. Vajalik oleks tutvustada ka sünni, matuse ja pulmadega seotud kombestikku. Oluline on koguda kohalikke lugusid (nt talude ajalugu) ja teha lugude jutustamise õhtuid, kuhu on kaasatud ka noorem põlvkond. Tehti ettepanek, et rahvuspargis võiks kehtida noodapüügi luba, sest see on üks siinseid traditsioonilisi kalapüügivõtteid. Lisaks võiks Kaika Püha Kolmainu kiriku torni taastada ja seda rohkem eksponeerida (nt vaatetorni rajamine). Tundub, et koos arutamine on kogukonnas oluline ja kindlasti võiks ka edaspidi mõttetalgud korraldada.

Mõttetalgutel kogunenud ettepanekuid võetakse arvesse Keskkonnaameti järgnevate aastate kultuuripärandi kaitsega seotud tegevustes. Ootan huviga kõiki arvamusi, mis siinse kultuuripärandi säilimisele kaasa aitaksid. Kontaktisik: Liina Laanemets, telefon: 5698 7103, e-post: liina.laanemets@keskkonnaamet.ee.

Karula rahvuspargi koostöökogu sai kokku 28. aprillil. Esmalt andis Priit Voolaid ülevaate RMK uutest maade hooldamise rendilepingutest ning teavitas, et 2015. aastal viib Pärandkoosluste Kaitse Ühing läbi poollooduslike koosluste taastamiseks ja hooldamiseks vajaliku infrastruktuuri uuringu. Selle eesmärgiks on kaardistada poollooduslike koosluste majandamiseks vajalike olemasolevate ligipääsuteede, sildade, truupide, peale- ja mahasõiduteede ning lao-, laadimis- ja ümberpööramisplatside asukohad ning selgitada välja nende juurde rajamise ja korrastamise vajadus. Omapoolsed ettepanekud vajaliku infrastruktuuri osas saavad poollooduslike koosluste hooldajad ja taastajad edastada e-posti teel Jaak-Albert Metsojale: jaakalbert@gmail.com.

Seejärel tutvustas Keskkonnaameti looduskaitse spetsialist Voldemar Rannap uue projekti plaani kivisalislike elupaikade taastamiseks või nende elutingimuste parandamiseks. Siinkandis on kivisalisliku olemasolu registreeritud Õdri järve ääres, Kaika kandis ning Perajärve läheduses. Eelkõige on kivisalislikele olulised lõunapoolse kallakuga päikselised liivased nõlvad, sest nende munade arenemiseks on vaja, et päike liiva piisavalt soojendaks. Olemasolevates leiu-kohtades plaanitakse liivaalasisid tulevikus suurendada, aga see lepitakse kokku juba maaomanikega ning arvestatakse ka kõiki teisi aspekte. Voldemar Rannap palub kohalikelt täiendavat teavet vanade liiva võtmise kohtade ja liivakarjäärade kohta, mis on potentsiaalsed kivisalislike elupaigad. Kontaktisik: Voldemar Rannap, telefon: 626 0724, e-post: voldemar.rannap@envir.ee.

Kalev Joab andis teada, et Antsla valda planeeritakse rajada tervisekeskust ning kergliiklusteed Antsla-Kobela suunal. Antsla vald püüab ikka toetada ka siinkandis toimuvaid üritusi. Näiteks toetatakse sellel aastal raku-keraamika õppepäeva toimumist ja aastavahetuse pidu.

Koostöökogu täpsemat protokollit saab lugeda Karula rahvuspargi kodulehelt:

www.karularahvuspark.ee.

Liina Laanemets
kultuuripärandi spetsialist

TOIMUS KARULA NOORE LOODUSKAITSJA KURSUSE JÄTKUSEMINAR

25.-26. aprillil käesoleval aastal toimus Karula noore looduskaitaja kursuse jätkuseminar. Laagriliste seekordse kokkusaamise peamiseks eesmärgiks oli Värtemäe talu maadel asuva kahe allika, Anne ja Märde lätte puhastamine. Noored rassisid hea mitu tundi labidatega tööd teha, et allikate voolutee mudast vabastada. Need, kes parasjagu kaevama ei mahtunud, aitasid loodusvahil allikateni teed korrastada ning töid veesilmade vooderdamiseks kive. Lõpuks vooderdati allika veevõtu koht kividega, et puhast vett mugavam kätte oleks saada. Töö lõppedes paistis vesi siiski veel sogane ja juua seda ei saanud. Öhtul said kõik end suitsusaunas mudast puhtaks küürida ja Ähijärves karastada. Küpsetati ka lõkkel vorste ning söödeti torupillimuusika saatel sääski.

Uku, Hades ja Pärtel allikat puhastamas.

Foto: H.Kivisild

Jätkuseminar oli möödunudsuvisel Junior Rangeri kursusel osalenud noorte jaoks hea võimalus uuesti kokku saada ja rahvuspargi looduse heaks midagi käegakatsutavat ära teha. Enamik eelmisel suvel laagris osalenutest on laagrisse tulemas ka sel aastal. Tore on jälle sõpradega kokku saada ja rahvuspargi kultuuripärandit, loodust, kaaslasti ning iseendidki paremini tundma õppida. Kohalikud noored õpivad väärtuslikuks pidama kogu rikkust, mis neil Karula rahvuspargi näol ukse ees on ning kaugemalt tulijailegi muutub rahvuspark armsaks. Emotsionaalne side, mis laagrilistel Karulaga ja üleüldse loodusega tekib, jääb neid positiivselt mõjutama pikaks ajaks. Loodetavasti aitavad laagrid kaasa noortest loodusest ja pärandkultuurist hoolivate isiksuste kujunemisele ning tulevaste tarkade ja teadlike otsustajate kasvamisele. Teiste rahvusparkide kogemus on näidanud, et kursustel osalenud noored löövad rahvusparkide looduskaitsealastes töödes ka edaspidi vabatahtlikena käed külge.

Oluline osa laagrite kavandamisel on ka kohalike kaasamine. Oleme tänulikud Mati Urbanikule jätkuseminari tööde juhendamise, Liivia Trollale maitsva söögi ja Karl-Mart Trollale meeoleukate torupillilugude eest! Tänavu suvel toimub viiepäevane Karula noore looduskaitaja kursus Ähijärvel 29. juunist 3. juulini.

Helen Kivisild
keskkonnahariduse spetsialist

KOGUME LUGUSID JA FOTOSID TALULOOMADEST KARULA RAHVUSPARGIS

Rahvusparkide pärandmaastikud püsivad kultuuri ja looduse koosmõjul, külade ja talumajapidamiste traditsioonide kestmise läbi. Taluloomad on lahutamatu osa talukultuurist. Oluline on väärtustada loomadega tegelevaid peresid ja pöörata tähelepanu taluloomadele. Selleks kirjutage meile palun oma loomadest, loomapidamisega seotud muredest ja rõõmudest ning võimalusel lisage ka mõni foto, joonistus või video. Ootame ka vanu fotosid ja lugusid koduloomadest ning taluelust.

Loomalugude kirjapanemisel abistavad teid järgmised küsimused:

Kas teie peres on taluloomad? Millised (loomaliik ja tõug) ja kui palju neid on? Miks te loomi peate (sh miks just neid loomaliike ja tõuge)? Milliseid loomi ja millal on teie talus peetud? Loomapidamisega seotud mured ja rõõmud. Mõned põnevad lood/tegemised, mis seotud taluloomadega. Lood legendaarsetest loomadest.

Tänapäevased fotod perest ja taluloomadest (loomad, pere ja loomad toimetamas).

Ajaloolised fotod taluloomadest ning nendega seotud tegevustest.

Kogutud lood ja fotod säilitame rahvuspargi arhiivis ja teie nõusolekul jagame lugusid ka

kodulehel www.karularahvuspark.ee. Võimalusel avaldame neid ka „Tarupettäis“. Tänu Teie lugudele saame ülevaate loomapidamise hetke seisust ja selle ajaloost, loomapidamise röömudest ning muredest nii tänapäeval kui vanasti. Kogutud fotodest ja lugudest on võimalik teha näitus rahvusparki keskses. Üleskutse eesmärk on tõsta esile tublisid inimesi, kes loomadega tegelevad, innustada rahvusparkide elanikke taluloomi pidama ning võimalusel leevendada loomapidamisega seotud muresid.

Lugusid ja fotosid praegustest ja kunagistest taluloomadest ja nendega toimetamistest ootame: elektrooniliselt e-posti aadressile: liina.laanemets@keskkonnaamet.ee või posti teel: Karula rahvusparki külastuskeskus, Ähijärve küla, Antsla vald, Võrumaa, 66420. Võite ka Liinale helistada (telefon: 5698 7103) ning kokku leppida, kuidas teie loomalood kirja saaksid.

Liina Laanemets
kultuuripärandi spetsialist

ALEPÖLLU EKSPERIMENDID KARULAS

2007. aasta augustis põletati Mähkli külas alet – seda polnud siinkandis tehtud vähemalt sadakond aastat. Ka põhjused, miks seda tehti, olid nüüd teised kui muistsetel aegadel.

2006. aastal algatas Eesti Rahva Muuseum projekti „Aletamine Kagu-Eesti pärandmaastike mõjutajana“. Selle eesmärgiks oli uurida alepöllundust kui traditsioonilist maaharimisviisi, selle töövahendeid ja töövõtteid ning ühtlasi ka seda, kuidas alepõletus mõjutab looduskeskkonda, näiteks mulda ja taimestikku. Selle uurimiseks rajati Antsla vallas Mähkli külas kaks katsepõldu – Mäekonnu talust kirdes asuval maatükil ja Sora maaüksusel. Projekti teadusuringuid tegid Tartu Ülikooli ja Maaülikooli teadlased.

Alepöllundus on üks arhailisemaid maaharimisviise, mis püsis Ida- ja Kagu-Eestis eriti kaua – üksikutel juhtudel isegi 20. sajandi alguseni. Seetõttu on alepöllundus üks selle piirkonna traditsioonilise kultuuri ja looduskasutuse eripärasid. Siiani on seda aga väga vähe uuritud ja teadvustatud.

Projekt ühendas endas nii teadus- kui ka hariduseesmärke. Katsepõldude rajamiseks ning hiljem vilja koristamiseks korraldati talgud. Nende käigus põletati varem ettevalmistatud puidulade, künti ja äestati põld ning külvati talirukist.

Mida teada saime?

Kõigi projektis osalenute jaoks oli üks projekti põnevaid tulemusi kindlasti isiklik kogemus millestki, mida tänapäeva Eestis naljalt ei näe. Milline näeb välja põlev alelade? Või kuidas tundub karuäkkega äestamine? Kuidas siduda viljavihk kõrtega kinni nii, et see lahti ei tuleks? Etnograafiliste kirjelduste järgi valmistati alepõllu jaoks sobilik harkader ja karuäke – kaks põhilist alepõllu tööriista. Karuäkkeid tegime isegi kaks,

et proovida erinevaid konstruktsioonitüüpe. Vastuse said mitmed töö käiku puudutavad küsimused – kuidas ikkagi künda kände ja juurikaid täis põldu või kas tõesti selles põletatud ja tuhaseguses mullas, mida on harkadraga ainult mõne sentimeetri sügavuselt kobestatud, hakkab vilja kandma rukis?

Mõlemale katselapile külvasime kahel järjestikusel aastal talirukist ning analüüsisime hiljem saaki. Külviks kasutasime Soome Telkkämäki kaitsealalt pärinevat puhmasrukist, mis võrsub rohkem kui tänapäevased rukkisoridid. Saime kinnitust ajaloolistele andmetele, mis räägivad sellest, et alepõllu esimese aasta saak võis olla vägagi rikkalik, aga järgmistel aastatel jäi saak kiiresti kehvemaks. Meie esimene saak ehk tänapäevaste rukkisaakide tasemele ei küündinud, kuid ajalooliste alepõldude keskmisega konkureerisime küll. Teisel aastal külvatud rukis oli aga hulga kehvem: taimed palju madalamad, mitme võrse asemel ainult üks ja teri kordades vähem kui esimesel aastal.

Kindlasti on tule ja põletamisega seotu alepöllunduse juures see kõige põnevam ja erilisem joon. Et rohkem teada sellest, kuidas põletus mulda mõjutab, mõõtsime spetsiaalsete anduritega mulla temperatuuri põleva alelademe all. Saime teada, et 1 cm sügavusel võib kuumus tõusta üle 200°C, aga vahemikus 40-60°C püsib kuumus mullas veel mitmeid tunde pärast põlengu lõppu. Sellisel „kuumtöötlemisel“ on oma mõju mullas olevatele umbrohujuurtele, seemnetele, mulla struktuurile ning võib-olla ka haigusetekiitajatele.

Eraldi uuriti, kuidas mõjub alepõletus mullas leiduvatele seemnetele. Leiti, et 10 cm paksuses pealmises mullakihis vähenes põletamise tagajärjel nii idanevate seemnete üldarv kui ka idanenud liikide arv.

Uuriti ka taimede liigilist mitmekesisust katsepõldude asukohas enne ja pärast alepõllu

rajamist. Samuti seda, kuidas kajastub taimede liigiline mitmekesisus spetsiaalsete püünistega kogutud õietolmuandmetes. Nii taimestikku kui õietolmuandmete muutuste uurimine kestavad edasi, sest nende puhul pakuvad huvi ka pikaajalised muutused pärast alepõllu sööti jäämist.

Karula põllulappidel käis tegevus aastatel 2006-2011, aga sellest projektist tõukunud tegevusi, näiteks artikleid ja konverentsietekandeid, on jätkunud ka järgnevatesse aastatesse. Aleteemaline näitus "Kui põllud põlesid" valmis aastal 2010 ja seda eksponeeriti Eesti Rahva Muuseumis, Valga Muuseumis ning veel mitmel

pool Eestis kuni 2012. aastani.

Täname kõiki, kes osalesid talgutel või aitasid muul moel projekti teokssaamisele kaasa. Eriti tahame tänada Silver Visnapuud, Kaido Kama ja Kaili Preismanni, ilma kelleta projekt sellisena poleks toimuda saanudki. Meeldiva koostöö eest täname ka endist Tsooru abikomandot. Tahame tänada ka meie rahastajaid – Kultuurkapitali Võrumaa ekspertgruppi ja rahvakultuuri sihtkapitali, Vana Võrumaa kultuuriprogrammi ja Hasartmängumaksunõukogu.

Liisi Jääts
teadur-kuraator
Eesti Rahva Muuseum

MADSA LIINUMÄGI – SIISKI LINNAMÄGI

Elviine Kerem kirjeldas Madsa Liinumäge juba 1942. aastal kui muistset linnamäge, kuid esimesed arheoloogid jõudsid linnamäele alles 1996. aastal. Nad tegid mäe laele neli prooviauku, aga kuna nad muistseid leide ega muud linnusele viitavat ei leidnud, siis arvati pikalt, et tegemist on libalinnamäega. Libalinnamägedeks nimetatakse mägesid, kus on linnamäele vastav kohanimi või pärimus, aga arheoloogilist tõestust sellele ei ole.

Kaevandis paljastus koldekoht, millest oli järele jäänud palju puruks põlenud kive.

Foto: Heiki Valk.

2013. aasta arheoloogilise luure (uute muististe otsimise) käigus leidsime Liinumäe jalamilt potikilde, mis viitas, et seal on inimesed elanud. Järgnevatel aastatel leidsin kilde ka mäe ümbert teistest külgedest ja hakkas tunduma kahtlane, miks pidid inimesed elama niivõrd kõrge mäe ümber? Eelmise aasta märtsikuus otsustasime koos arheoloogiadoktorant Maarja Olliga teha uusi prooviauke mäe lael. Neljas esimeses prooviaugus me muistsete inimeste elutegevuse jälgi ei avastanud. Kaks järgnevat prooviauku tegime mäe lääneküljel asuvalle astangule ja

need seevastu tõestasid, et tegemist on linnamäega. Nimelt leidsime ühest august potikillu ja põlenud luukillu ning teistest põlenud kivide kihi.

Kaevandist leitud suurim savinõutükk ja nn Rõuge tüüpi nõu aukudega servakild.

Foto: Pikne Kama.

Selle suve hakul tegime samasse piirkonda väikse kaevandi (1x3 meetrit), et välja selgitada linnuse vanus. Leiutmaterjal osutus väikese kaevandi kohta üllatuslikult rikkalikuks. Enamuses korjasime üles väikseid savinõukilde, nende seas ka nõuservade tükke, kuhu oli tehtud väiksed augud. Sellist keraamikastiili nimetatakse „Rõuge keraamikaks“ ja pärineb see viikingiajast. Leidsime ka ühe pronks-spiraalsõrmuse tüki ja roostetanud eseme, mis võib olla rauast spiraalsõrmus. Üllatuslikult olime kaevandi rajanud endisele koldekohale, kuhu oli üle tuhande aasta tagusest tulettegemisest järele jäänud palju puruks põlenud kive. Kolle oli maapinda süvendatud ja selle all asus pinnasega täidetud auk, mille eesmärk on hetkel ebaselge. Igal juhul võib ette kujutada, et üle tuhande aasta tagasi asus järsul mäel linnus ja vähemalt aeg-ajalt elasid seal ka inimesed. Miks

oli nende koldekoht ja tegevuse piirkond just astangul, mitte mäe tasasemal tipul, on keeruline aimata. Enamus inimesi elas ja tegutses arvatavasti mäe all olevas asulas.

Madsa linnamäe puhul on üllatav see, et selle lähedal ei asu suuremat vooluveekogu. Enamasti on viikingiaegsed linnused otse endiste veeteede ääres. Ka on erakordne, et linnulennult ainult kahe kilomeetri kaugusel asub Rebäse linnamägi, mis on samuti viikingiaegne. Miks asusid kaks linnust nii lähestikku? Kas tegemist võis olla konkurentidega? Mis täpselt

viikingiaegses Karulas toimus on arheoloogia abil raske öelda, kuid mõelda selle üle on igal juhul põnev. Nii Madsa kui Rebäse linnamägi kinnitavad, et inimasustus on Karulas vähemalt üle tuhande aasta katkematu olnud. Kui muude kohanimede vanust võib olla keeruline paika panna, siis vähemalt Liinumäe ja Liinamäe nimed on üle tuhande aasta vanad ja neid nimesid on üle põlvkondade edasi antud kuni tänapäevani.

Pikne Kama

SAERA LAHINGUST EESTI VABADUSSÕJAS

96 aastat tagasi, 1919. aasta märtsis oli Vabadussõjas alanud Punaväe kevadpealetung. Vaenlane tungis Valga-Võru ja Valga-Mõniste raudteede vahele. II diviisi staabist saabus käsk soomusrongide diviisi-ülemale kapten A. Irvele: lüüa vaenlane üle Mustajõe tagasi ning vabastada Mõniste.

Ka 20. märtsil 1919 toimunud Saera lahingul oli otsustav osa selle ülesande täitmisel. Punaste pealetungil lõunast oli Läti 15. polgu üks rood peatunud Ähijärve külas Saera metsavahimaja juures. Kaitseliidu poolt olid tähtsamatele teedele välja pandud vahipostid, et sõjaväele vaenlase liikumisest teada anda ja ootamatusi vältida. Teade, et punaste rood on Saeras, läkski kaitseliitlastelt teele Antslasse, kus seisis 3. laiarööpmeline soomusrong kapten Oskar Luiga (VR II/3 II/2 I/2) juhtimisel.

Antslast sõitis teate peale regedel välja soomusrongi dessantrood 55 mehega (nendega liitusid Saeras ka 15 kaitseliitlast) nooremleitnant Johannes Adelbert Oldekopiga (VR II/3, 1883-1924) eesotsas. Saerasse saabudes asuti kohe lahingusse. Ühest küljest ründas vaenlast nooremleitnant Oldekopi rühm ja teisest leitnant Peeter Asmuse (VR II/3 II/2, 1893-1942) rühm. Majast, kus punased asusid, anti aknast pidevat kuulipildujatuld ja see seadis meie mehed kriitilisse seisusse. Olukorra päästis leitnant Asmus (hilisem Kaitseliidu Tartumaa maleva pealik), kes majale tormi joostes aknast käsigranaadi sisse viskas. Kuulipildujatuli vaikus. Veel üks granaat lendas vaenlase sõdurite suunas, kes haoriida taga lamasid, lisaks visati ka kaks granaati majja. Majast visati üks granaat vastu, mille läbi leitnant Asmus peast haavata sai ja teadvuse kaotas. Nooremleitnant Oldekop sai punase kuulist haavata siis, kui tahtis majja siseneda.

Kokku oli Saera lahingus punaseid umbes 80

75. Kuulipritsi rühm "Koiwa" ääres 19-VI-19

Foto: U. Koemets erakogu

meest, surma sai neist 29 ja 16 võeti vangi. Meie kaotusteks oli kaks surnut ja viis haavatut. Sõjasaagiks saadi kuulipilduja. Valka ülekuulamisele viidud punaste rühmaülem andis tähtsaid teateid vaenlase vägede paiknemise ja koosseisu kohta. Ligiduses asuvas Tatimetsas paiknenud punaste rood aga põgenes lahingukära kuules.

Saera lahingus langesid järgmised Vana-Antsla valla kaitseliitlased:

1. Jaan Parts Jakobi p. Kärnajüri talust. Maha jäid naine Anna ning lapsed Karl, Elisabet, Samuel ja Herbert.
2. Isak Simm Hindriku p. Nässmetsa asundusest. Maha jäid naine Marie ning lapsed Johannes, Erna, Anton, Jaan ja Aleksander.

20. augustil 2015 kell 12.00 toimub Kaitseliidu Võrumaa maleva ja Antsla valla eestvedamisel mälestuskivi avamine Saera lahingupaigas. Ootame üritusest osa võtma kõiki, kes tunnevad, et on tänu võlgu nendele, kes ohverdasid oma elu noore Eesti Vabariigi eest! Ähijärve-Saru teele paigaldatavad viidad juhatavad teid kohale.

Urmas Koemets

Ähijärve käsitööpäev ja simman

11. juulil kell 11.00 - 15.00 jagab Ähijärvel huvilistele oma teadmisi laastukorvi valmistamisest Viktor Jäär. Meistrina on Viktor pigem tegude kui jutumees. Ta elab Mõniste vallas ja tegeleb lisaks korvide valmistamisele aktiivselt ka mesindusega. Käsitööpäeva käigus püüame teada saada, kuidas jõuda puust laastukorvini ning proovime ka mõne korvi ise valmis meisterdada. Samal ajal toimub lastele laevukeste ehitamine ja purjetamise võistlus. Kes soovib laastukorvi valmistamise õpetusest osa saada, sel palume endast teada anda Liinale (e-post: liina.laanemets@keskkonnaamet.ee, telefon: 5698 7103).

Õhtul kell 20.00 on kõik oodatud Ähijärve äärde simmanile. Sellel aastal avab simmani kohalike laste pillimäng ning ülejäänud õhtu sisustavad mõnusa rahvaliku muusikaga Celia, Meelika ja Rolf. Pillimängu ja laulu jagub nii tantsimiseks, kaasalaulmiseks kui ka kuulamiseks. Nagu igal aastal, katame ühiselt laua kodust kaasa võetud maitsvate roogade ja küpsetistega. Tulge simmanile kodustest tegemistest puhkama ning jalga keerutama!

Karula rattareeded

Spordiklubi Karula korraldab 4-etapilist rattavõistlust "Karula rattareede". Esimene etapp sai peetud maikuu viimasel reedel, kolm järgmist võistlust toimuvad siis 29.juunil, 27.juulil ja 31. augustil.

Lastesõit algusega kell 17:00 toimub Lüllemäe Põhikooli juures. Täpsemat infot saab Kaidi Mändlalt 5345 6006.

Täiskasvanute sõidud algavad kell 19:00. Täpsemat infot küsi 529 3137 (Margus Muttik).

Stardis näeme!
Spordiklubi Karula

TARUPETTÄI

KARULA RAHVUSPARGI INFOLEHT

Täname kõiki autoreid ja kaasamõtlejaid!

Infoleht ootab avaldamiseks artikleid / arvamusi kohalike elanikest. Kirjatükid palume saata e-kirjaga Helen.Kivisild@keskkonnaamet.ee või paberil Ähijärve keskusesse.

Tarupettäi koostajad: Tiia Trola, Helen Kivisild, Olivia Till, Põim Kama

Toimetaja: Põim Kama

Küljendaja: Olivia Till

Trükkija: Ecoprint AS

Karula rahvusparki infoleht "Tarupettäi" on trükitud keskkonnasertifikaatidega trükipaberile looduslike vaikude ja õlide baasil valmistatud trükivärvidega.

RMK Karula teabepunkt on avatud 15. maist 15. sept. E-P 10-18

Adress: Ähijärve küla, Antsla vald, 66420 Võrumaa

Telefon: 782 8350

Keskkonnaamet:

Maahoiduse spetsialist

Jan Ruukel tel.:5340 8012

Looduskasutuse spetsialist

Henno Peegel tel.: 516 1479

Keskkonnahariduse spetsialist

Helen Kivisild tel.: 525 1552

Kultuuripärandi spetsialist

Liina Laanemets

tel.: 5698 7103

Metsanduse juhtivspetsialist

Tiina Jüris tel.:510 9316

Jahinduse spetsialist

Margo Tannik tel.: 516 0148

Riigimetsa Majandamise

Keskus (RMK):

RMK loodusvaht

Mati Urbanik tel.:529 0388

RMK teabespetsialist

Kaidi Jõesalu tel.:5304 3504

KESKKONNAINVESTEERINGUTE
KESKUS

Infoleht "Tarupettäi" on välja antud Sihtasutus Keskkonnainvesteeringute Keskus toetusel.

Lehe väljaandmist on toetanud:

Antsla Vallavalistus

Karula Vallavalitsus

MTÜ Karula Hoiu Ühing